

Xitoyning Investitsiya Siyosatining Mohiyati Va Uning Afzalliklari

Iskandarov Samandar Quvondiq o'g'li

Toshkent Davlat Sharqshunoslik Universiteti

“Xorijiy mamlakatlar iqtisodiyoti va mamlakatshunoslik” yo'nalishi talabasi

ABSTRACT

Mazkur maqolada Xitoydagi investitsiya siyosati, uning afzalliklari, mamlakat taraqqiyotidagi o'rni, uning usullari, iqtisodiy rivojlanishni yanada jadallashtirishdagi ahamiyati haqidagi qarashlar ilgari surilgan

ARTICLE INFO

Received: 14th February 2022

Revised: 20th March 2022

Accepted: 25th April 2022

KEY WORDS:

Investitsiya, Xitoy, teng investitsiyalar, xorijiy investitsiyalar, qo'shma korxonalar, O'zgaruvchan Manfaatli Tashkilot, mahalliy litsenziya, to'liq korxonalar, chet el investitsiyalari.

Iqtisodiyoti jahonning eng yirik davlatlaridan biriga ega bo'lgan Xitoy bir qator sabablarga ko'ra investitsiyalar uchun qiziqarli, jumladan, bozorni liberallashtirish, ma'muriy tartib-qoidalarni soddalashtirish, xorijiy sarmoya uchun yangi imkoniyatlar yaratishga qaratilgan joriy investitsiya siyosati. Chet el investitsiyalarini rag'batlantirish. Xorijiy sarmoyalarni qo'llab-quvvatlash iqtisodiyotni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, XXR Davlat kengashi tomonidan 2017-yil 12-yanvarda qabul qilingan Chet el investitsiyalaridan ochiqlik va faol foydalanishni kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risidagi sirkulyarda mustahkamlangan¹.

Sirkulyar bir qator yangi investitsiya imtiyozlarini nazarda tutadi, jumladan:

mahalliy hukumatlarga innovatsion, muvofiqlashtirilgan yashil ochiq taqsimot iqtisodiyotiga asoslangan xorijiy investitsiyalarni qo'llab-quvvatlashga ruxsat beriladi;

IIP faoliyatini Xitoyning Markaziy-G'arbiy va Shimoli-Sharqiy mintaqalariga o'tkazish imtiyozli moliyalashtirish va melioratsiyani davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash huquqlarini ta'minlash bilan rag'batlantiriladi;

chet el investitsiyalari uchun rag'batlantiriladigan hududda joylashgan loyihalar uchun eng kam bahosini 30 foizga pasaytirilgan holda yer uchastkasi olish huquqi beriladi;

transmilliy korporatsiyalarga Xitoyda bosh qarorgoh, xarid markazlari va kliring markazlarini ochishga ruxsat berilgan;

¹ https://export.by/investment_policy_in_china

Xitoydan yuan va xorijiy valyutadagi tushum va to'lovlarni markazlashtirilgan tarzda boshqarishga ruxsat beriladi;

tashqi qarzni valyuta boshqaruvini osonlashtirish orqali IIPning Xitoydan tashqarida moliyalashtirish qobiliyatini yaxshilash;

bojxona tartib-taomillari soddalashtirildi, arizalarni topshirish bo'yicha maxsus davlat onlayn platformalarining samaradorligini oshirish ko'zda tutilmoqda;

xorijiy investitsiyalarni rag'batlantirish bo'yicha qator chora-tadbirlarni sinab ko'rish maqsadida yettita yangi erkin iqtisodiy zona tashkil etilmoqda.

Teng investitsiya shartlari

Sirkulyarda belgilangan asosiy g'oyalardan biri mahalliy va xorijiy kompaniyalarga teng sharoit yaratishdan iborat. Maqsadga erishishga investitsiyalarni rag'batlantirish va rivojlantirish bo'yicha bir qator chora-tadbirlar yordam berishi kerak.

Ular orasida yuqori texnologiyali aqlli yashil ishlab chiqarish, sanoat dizayni va brendingi, loyihalar bo'yicha konsalting, zamonaviy logistika, sinov va sertifikatlashtirishni rivojlantirishga xizmat qiluvchi "Made in China 2025" tashabbusi kiradi.

Ilmiy-texnik sohani rivojlantirish, jumladan, mahalliy va xorijiy ilmiy-tadqiqot muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni qo'llab-quvvatlash ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Shuningdek, Xitoyda doimiy yashovchi IIP va yuqori iqtidorli chet el fuqarolari ilmiy-texnika markazlarini tashkil etishda ko'mak olishlari mumkin bo'ladi².

Investitsiya usullari. Xitoyda investitsiyalarni huquqiy tartibga solishning xususiyatlaridan biri bu investitsiyalar toifalarini taqsimlash bo'lib, ularga muvofiq iqtisodiyotning ayrim tarmoqlariga investitsiya qilish imkoniyati va shartlari belgilanadi:

Rag'batlantirildi. Ushbu toifadagi xorijiy investitsiyalar ba'zi uskunalarni bojsiz olib kirish va shunga o'xshash boshqa imtiyozlardan foydalanadi. Ushbu turkumga 349 ta sanoat sohasi kiradi.

Cheklangan. Ushbu sohalarga investitsiyalar turli cheklovlarga duchor bo'ladi va tasdiqlashni talab qiladi. Ushbu turkumga 38 ta sektor kiradi, biroq Xitoyning markaziy va g'arbiy mintaqalarida mavjud cheklovlar yumshatilishi yoki olib tashlanishi mumkin.

Taqiqlangan. Havo transportini boshqarish, pochta aloqasi, yuridik maslahat xizmatlari va boshqa qator sohalar xorijiy sarmoyalar uchun yopiq.

Ruxsat berilgan. Ushbu toifalarning birortasiga kiritilmagan investitsiyalar odatda ruxsat etilgan hisoblanadi. Hozirgi vaqtda bir qator tarmoqlarni taqiqlangan hududlar toifasidan chiqarib tashlash tendentsiyasi kuzatilmoqda, buning natijasida ular ruxsat etilganlar toifasiga o'tadi (masalan, transport va xizmat ko'rsatish, ishlab chiqarish, tog'-kon sanoati va neft-gaz sanoati).

Xitoyda xorijiy investitsiyalarning tipik tuzilmalari

Xitoyga xorijiy investitsiyalar odatda yakka asosda to'liq egalik qiluvchi korxonalar tashkil etish, xitoylik sherik bilan qo'shma korxonalar tashkil etish yoki qo'shilish yoki Xitoyga tegishli mavjud biznesni sotib olish yo'li bilan amalga oshiriladi. Bundan tashqari, nisbatan yaqinda sodir bo'lgan rivojlanish cheklangan sektorlarga duch kelgan xorijiy investorlar uchun shartnoma kelishuvlarini tuzish yoki nominal kompaniyada cheklangan litsenziyalarga ega bo'lish (bu o'zgaruvchan manfaatli tashkilot tuzilishi sifatida tanilgan).

Qo'shma yoki to'liq xorijiy korxonalar

Nozik sanoat va bozorlarda xorijiy investitsiyalar bo'yicha cheklovlar investorlarning xitoylik hamkor bilan qo'shma korxonalar tuzilmalari Qo'shma Korxonabilan cheklanishini anglatadi. Ko'pgina dastlabki Qo'shma Korxonalar investorlarning ehtiyojlarini qondira olmadi va qayta tuzildi - ko'pincha etarli darajada tekshirish, noto'g'ri muvofiqlashtirilgan manfaatlar yoki boshqaruv ziddiyatlari tufayli.

Qo'shma Korxonalar tuzilmasini tanlashning asosiy sabablari:

1. huquqiy cheklovlar - ya'ni salbiy ro'yxatda ko'rsatilgan ayrim cheklangan tarmoqlar uchun zarur;

² https://export.by/investment_policy_in_china

2. chiqishni istamagan aktsiyadorga ega bo'lgan mavjud kompaniyaga aktsiyadorlik investitsiyalari;
3. xitoylik hamkorga ishonish strategik yoki muhim hisoblanadi - QK shartnomalarida shartlar talab qilinganda QKn to'liq xorijiy korxonaga (TXK) aylantirish uchun kollapsion mexanizmi bo'lishi mumkin;
4. Xususiy sarmoya bo'yicha sherikni qo'llab-quvvatlovchi tuzilma - xususiy sarmoya investorlari odatda ozchilik kapitaliga investitsiya qiladilar va kelajakda katta daromad olish uchun investitsiyalardan voz kechishga intilishadi.

M&A operatsiyalari

M&A operatsiyalari xorijiy investorlar tomonidan Xitoyga sarmoya kiritishning tobora muhim yo'nalishiga aylandi. Odatda, bunday bitimlar xususiy kompaniya yoki ommaviy kompaniyaning ulushlarini yoki aktivlarini sotib olish yo'li bilan amalga oshiriladi. Umuman olganda, Xitoyda M&A operatsiyalari boshqa yurisdiksiyalarga o'xshash ko'rinishda amal qiladi. Xususiy kompaniyalarni sotib olish nisbatan sodda, davlat kompaniyalarini sotib olish esa ancha murakkab va ko'proq tartibga soluvchi nazorat va talablarga bog'liq. Xitoy regulyatorlarining faolligi va majburiyatlarining kuchayishi nuqtai nazaridan, xalqaro investorlar adolatsiz raqobat, poraxo'rlik yoki korruptsiya bilan bog'liq bo'lgan muvofiqlik xatarlaridan xabardor bo'lishlari va ularni boshqarish choralarini ko'rishlari kerak.

O'zgaruvchan Manfaatli Tashkilot tuzilmalari

Mashhurlik va bahs-munozaralarda portlagan shartnoma tuzilmalarining bir turi VIE tuzilmasi hisoblanadi. Agar taklif etilayotgan investitsiya xorijiy investitsiya cheklovlariga duchor bo'lsa (masalan, "qo'shilgan qiymat" internet xizmatlari), tomonlar bozorga kirish uchun odatda O'zgaruvchan Manfaatli Tashkilotdan foydalanadilar. O'zgaruvchan Manfaatli Tashkilot to'liq yoki qisman chet elga tegishli bo'lgan korxonaga tasdiqlangan biznes doirasiga ega bo'lgan va xorijiy investitsiyalar cheklangan yoki taqiqlangan sektorda (Mahalliy litsenziya kompaniyasi) faoliyat yuritish uchun zarur litsenziyalarga ega bo'lgan Xitoy operatsion kompaniyasi bilan shartnomalar tuzadigan tuzilmani bildiradi.

Mahalliy litsenziya kompaniyasining ishlashi va boshqaruvi ustidan nazoratni olish uchun to'liq xorijiy korxonalar, Mahalliy Litsenziya kompaniyasi va uning mahalliy aktsiyadorlari o'rtasida turli shartnomalar tuziladi. O'zgaruvchan Manfaatli Tashkilot modeli atrofidagi bahs-munozaralar uning tuzilishiga xos bo'lgan huquqiy noaniqlikdan kelib chiqadi. Xitoyning hech bir tartibga soluvchi organi O'zgaruvchan Manfaatli Tashkilot tuzilmasini rasman tasdiqlamagan va Gonkong fond birjasida ro'yxatga olishni istagan O'zgaruvchan Manfaatli Tashkilot tuzilgan nomzodlar ustidan nazorat kuchaytirilgan. Chet el investitsiyalari to'g'risidagi qonun va chet el investitsiyalari to'g'risidagi qonunni qo'llash to'g'risidagi nizom bu masalaga aniqlik kiritmaydi. Hozirgi vaqtda ko'p sonli korxonalar O'zgaruvchan Manfaatli Tashkilot tuzilmasidan foydalanayotganini hisobga olsak, yangi xorijiy investitsiya rejimi hozirgi holatni davom ettirishga imkon berganligi ajablanarli emas.

Hozirgi bosqichda Xitoy iqtisodiyoti jahon miqyosida eng dinamik va rivojlanib bormoqda. Jahon iqtisodiyotiga ta'siri tez o'sishda davom etmoqda, deb inkor etilishi mumkin emas³. Xitoyning investitsiya siyosati mamlakatdagi iqtisodiy o'sish va ijtimoiy o'zgarishlarning yuqori sur'atlarini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Shuning uchun bunday muvaffaqiyatli investitsiya siyosatini amalga oshirishda XXR tajribasini ko'rib chiqish dolzarbdir va Rossiyada investitsiya siyosatini takomillashtirish yo'nalishlarini ishlab chiqishda foydali bo'lishi mumkin. Ta'kidlash joizki, mamlakatimizda bo'lgani kabi, Xitoyning investitsiya siyosati ham eksportni oshirish, texnologiya va ko'nikmalarni modernizatsiya qilish, salbiy oqibatlarisiz foyda keltiradigan chet el investitsiyalarining oqimiga qaratildi. Chet el investitsiyalari xorijiy investor tomonidan mamlakatning o'zi va undan tashqarida iqtisodiyot sohasiga kapital qo'yilmalaridir. Investitsiyalar investor uning foydalanish daromad huquqiga ega bo'lgan sotib so'ng aktivlar yoki moddiy

³ Сластенко Е.С., Погребная Н.В. Предпосылки становления юаня как мировой валюты [Текст] / Н.В. Погребная, Е.С. Сластенко // Международное научное периодическое издание по итогам международной. науч.–практ. конф. «Новая наука: стратегии и векторы развития» (19.03.2016 г.). – Стерлитамак: РИЦ АМИ, 2016. – С. 233

foйда, bo'lishi mumkin. Investitsiya maqsadlari va turlari qarab to'g'ridan-to'g'ri, Portfolio va boshqa xorijiy investitsiyalar ajrata⁴. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishdan salbiy oqibatlarining yo'qligi davlatning o'ziga xos siyosati bilan bog'liq. Shunday qilib, siyosatchilar cheklash yoki Xitoy ishlab chiqaruvchilari xalqaro kompaniyalar borayotgan raqobat zaif bo'lishi mumkin sanoati investitsiyalarni taqiqlash, investitsiya rejimini o'rtoqlashdi, va eksport rag'batlantirish mumkin investitsiyalarni rag'batlantirish, milliy salohiyati minimal yoki yo'q bo'lgan sanoat Davlat uchun foydali xorijiy investitsiyalarni jalb qilish yuqorida tavsiflangan, ammo bu erda investorlar uchun afzallik nima? Nima uchun ular Xitoyga investitsiya qilmoqdalar? Ushbu mamlakatga sarmoya kiritishning asosiy sababi eksport uchun ishlab chiqarishdir. Bu o'tgan yil davomida Xitoyga investitsiya 2015 ko'rsatkichlar uchun barcha investitsiyalar qariyb to'rt dan uch. Tadqiqotda Xitoyda investitsiya siyosatining ijobiy tomonlari ko'rib chiqildi, ammo salbiy ko'rib chiqilishi kerak. Birinchidan, murakkab investorlar uchun ko'rsatmalar tushunish. Garchi ular Xitoy tilidan tashqari tillarda ham ochiq bo'lishsa-da, nima qilish mumkinligi va qanday sharoitlarda amalga oshirilishi mumkinligini tushunish juda qiyin. Ikkinchidan, savdo vazirligi va KGRR umumiy nazoratga ega bo'lsa-da, turli vazirliklar va idoralar o'rtasida gorizontall muvofiqlashtirish zaif bo'lib qolmoqda. Kapitalni nazorat qilish bo'yicha ko'rsatmalarni kiritish rejalashtirilganidek ko'proq yoki kamroq ishlaydi, ko'pincha siyosatni ishlab chiqish jarayonida turli idoralar o'rtasida muvofiqlashtirish yo'q. Uchinchidan, investitsiyalar yuqori darajadagi rasmiylar tomonidan ma'qullangan bo'lsa ham, mahalliy hokimiyat organlari xorijiy korxonalar operatsiyalari ustidan rasmiy va norasmiy hokimiyatni qo'lga kiritmoqda. Shunday qilib, mahalliy kompaniyalar chet elik raqobatchilar uchun mavjud bo'lmagan soliqlardan ozod qilish bo'yicha kelisha olishlari mumkin; xorijiy kompaniyalar mahalliy kompaniyalar e'tiborsiz qoldiradigan yuqori xavfsizlik, mehnat va atrof-muhit standartlariga rioya qilishga majbur. Bu muhim xizmatlar-majburiy ta'lim, pochta xizmati, milliy mudofaa uchun muhim sanoat, sanoat, zararli va ifloslantiruvchi mahsulotlar ishlab chiqarish, va sanoat. Biroq, Xitoyda chet el investitsiyalari taqiqlangan uchta asosiy sektor mavjud⁵. Birinchidan, hukumat Xitoyning madaniy merosini an'anaviy tibbiyotga investitsiyalarni taqiqlash, noyob o'simliklar va hayvonlarni etishtirishga, maxsus choylarga, dekorativ o'yma shakllariga va boshqalarga taqiqlashni "himoya qiladi" ikkinchidan, iqtisodiyotning asosiy tarmoqlarida baliq ovlash, elektr energiyasi va suv ishlab chiqarish va etkazib berish kabi investitsiyalar taqiqlanadi. Uchlik, eng qiziqarli, xorijiy investitsiyalar yangiliklar va axborotni tarqatish orqali Xitoyda siyosiy hokimiyat monopoliyasini siqib chiqarishi mumkin bo'lgan sohalarda taqiqlangan. Agar chet el investitsiyalarini rag'batlantiradigan tarmoqlar haqida gapiradigan bo'lsak, ular uchta guruhni o'z ichiga olishi mumkin. Birinchisi, yuqorida aytilgan o'tilgan investitsiyalar bo'lib, ular keyinchalik eksportni tashkil qiladi. Ikkinchisi, ilgari cheklangan yoki yopiq tarmoqlar bo'lib, Xitoyning JSTga kirishi munosabati bilan 2005 yildan buyon rag'batlantirila boshlagan investitsiyalardir. Ular energiya resurslarini birgalikda o'rganish, avtomobil ishlab chiqarish, xalqaro va ichki transport, Xitoyda tovarlarni taqsimlash, oliy ta'lim va buxgalteriya hisobi vachet el investitsiyalari jalb qilingan sohalarda qayta ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Uchinchi va eng muhimi, kategoriya-investitsiyalar milliy iqtisodiyotni ta'minlay olmaydigan sohalardir: katta va qimmat energiya, infratuzilma va atrof-muhit loyihalari uchun moliyaviy kapitalning etishmasligi yoki texnologiya va nou-xau Xitoyda mavjud emas. Taqiqlangan faoliyatning boshqa turlari rasmda aks ettirilgan Xitoy xalq Respublikasining rivojlanish va islohot bo'yicha davlat qo'mitasi "chet elga chiqish" siyosatini amalga oshirib, Xitoy kompaniyalari va korxonalarini chet eldagi investitsiya faoliyatida qo'llab-quvvatlamogda. Rossiya Federatsiyasi Xitoyda faol investor hisoblanadi. Shunday qilib, Xitoyda to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar bilan Rossiya loyihalar umumiy soni Rossiya o'rta va kichik biznes Xitoyda investitsiya faoliyati juda yuqori zarar ko'rsatuvchi, 2500 haqida yetdi⁶. 2008-2015 – yillarda Xitoy va Rossiya to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar ma'lumotlari. Rossiya-Xitoy ikki tomonlama sarmoyaviy hamkorlikning

⁴ Бушуева Ю.С., Погребная Н.В. Прямые и портфельные инвестиции в России: тенденции и направления развития [Текст] / Ю. С. Бушуева, Н. В. Погребная // Международное научное периодическое издание по итогам международной. науч.– практ. конф. «Новая наука: проблемы и перспективы» (04.03.2016 г.). – Стерлитамак: РИЦ АМИ, 2016. – С. 57

⁵ Официальный сайт министерства иностранных дел Китайской Народной Республики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/

⁶ Российские реформы в цифрах и фактах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://refru.ru/>

asosiy tarmoqlari energetika (atom energiyasi Rossiya neft tashish va qayta ishlash, Xitoy, Rossiya elektr eksport, qurilish va energiya ishlab chiqarish ob'ektlarini rekonstruksiya), mineral konlarini rivojlantirish, yog'ochni qayta ishlash, qurilish, savdo, sanoat ishlab chiqarish hisoblanadi Rossiya federatsiyasiga investitsiya kiritish uchun asosiy ustuvor tarmoqlar 2-jadvalda aks ettirilgan. Uzoq Sharq, Rossiya Federatsiyasi Sharqiy Sibir va Xitoy Xalq Respublikasi Shimoliy-Sharq (2009-2018 yillar) mintaqalari o'rtasidagi hamkorlik dasturi doirasida Rossiyaning Minregionrazvitiya ma'lumotlariga ko'ra, Rossiya hududida 22 loyiha, 25 loyiha – investorlarni izlash bosqichida, 4 loyiha – texnik va normativ-huquqiy hujjatlar bosqichida, 6 loyiha investorlarning ularni amalga oshirishdan voz kechishi sababli to'xtatildi⁷.

Eng muvaffaqiyatli loyihalarni dasturi o'z ichiga quyidagilarni: - ta'minoti elektr dan Amur viloyati Xitoy (2015 oshdi xastalanish 32,8 uchun 3.49 milliard kWh, xususan, tufayli ishga tushirish davlatlararo uzatish liniyalari 500 kV "Amur uchun Heihe"); - rivojlanish Tong temir ore va Noyon-Sologaistoa polymetallic banklardagi omonatlarini TRANS-Baykal hududi (to'plangan investitsiyalar Xitoyda ham loyihalar – 96,31 million. (2014 yil 26 fevral kuni qurilishning tantanali marosimi bo'lib o'tdi); - Ussuriyskdagi "Kantszi" qo'shma sanoat hududi mavjud; - Heilongjiang provintsiyasidagi 22 ta korxonalar va boshqalar ishtirokida yahudiy AO da qishloq xo'jaligini kompleks rivojlantirish loyihasi amalga oshirilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Rossiya va Xitoy o'rtasida madaniy, tarixiy, ijtimoiy-iqtisodiy va boshqa ko'plab omillar o'rtasida sezilarli farqlarga qaramasdan, samarali investitsiya siyosatini amalga oshirishda katta tajriba hisobga olinishi va iloji bo'lsa, Rossiya haqiqatlarini hisobga olgan holda qo'llanilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Investitsiyani tashkil etish va moliyalashtirish: R.X. Karlibayeva; O'zR Oliy va o'rta-maxsus ta'lim vazirligi, - T.: Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011. - 124 bet. ISBN 978-9943-05-420-2
2. Melibayeva G.A., Gaziyeu F.Sh. Xitoyning Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan iqtisodiy hamkorligi. – T.: «JIDU» nashriyot – matbaa birlashmasi, – 2011.
3. Jonathon, Devitt (2018 yil 10-mart). "To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar - Xitoyda biznes yuritish". Savdo kanallari. Olingan 10 mart 2018. Entsiklopediya site: uz.wikisko.ru
4. "Xitoy Xalq Respublikasining xorijiy investitsiyalar to'g'risidagi qonuni". mofcom.gov.cn. Olingan 19 noyabr 2019. Entsiklopediya site: uz.wikisko.ru
5. Бушуева Ю.С., Погребная Н.В. Прямые и портфельные инвестиции в России: тенденции и направления развития [Текст] / Ю. С. Бушуева, Н. В. Погребная // Международное научное периодическое издание по итогам международной. науч.–практ. конф. «Новая наука: проблемы и перспективы» (04.03.2016 г.). – Стерлитамак: РИЦ АМИ, 2016. – С. 57

⁷ Российские реформы в цифрах и фактах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://refru.ru/>